

פרשת בא

בחירה - צלם אלוקים

הכונה שהיה לו להתחיל את התורה מהחודש הזה לכם.

ונראה דעניין מבואר ע"פ דברי הרמח"ל בדעת תבונות, שכתב שבעולם נוהג מידת הדין ומידת החסד, שבדין אם האדם זכאי לקבל משהו הוא מקבל ואם לא לא יקבל, ואילו במשפט האדם יכול לזכות להטבה אפילו אם לא מגיע לו על פי מעשיו.

ומבואר כי במשך כ"ו דורות שמבריאת העולם ועד יציאת מצרים, (הלוא הם כ' דורות שמאדם ועד אברהם אבינו ועוד ו' דורות יצחק, יעקב, לוי, קהת, עמרם, ומשה) ובמשך כל הדורות הללו היה העולם קיים במידת החסד "כי לעולם חסדו", וביציאת מצרים עבר העולם להנהגת המשפט הנהגה של "אם בחוקתי תלכו ונתתי מטר ארצכם וגו', ואם לא תשמעו לי וגו', זוהי הנהגה של משפט, ובזה מתבטא בצורה החזקה ביותר מציאות של 'עולם בחירי', עולם שמתנהל בהתאמה למעשיהם של הבוחרים.

והנקודה של המעבר הזה היה במצווה זו מצוות קידוש החודש שהיא הראשונה נצטוו בה ישראל כחלק מהיציאה ממצרים, וזהו התוכן דברי המדרש, כלומר שבזמן של בראשית היה העולם עולם לא נכון בריאה שמתנהלת שלא כפי המתכונת בה היא אמורה להיות, ולכן לא היה לו להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, כי מנקודה זו העולם עבר למתכונתו התקנית, מתכונת של 'מציאות בחירי'.

ומדברי הספורנו אנו מגיעים לעומק נוסף בהבנת דברי המדרש הללו, כי מצוה זו שחז"ל אמרו שהיה לו להתחיל ממנה את התורה אינה מצוה אקראית בעלמא שכיון שהיא הראשונה משם היה צריך להתחיל את התורה, שהרי הוא ביאר שמצוה זו מבטאת את היציאה מתחת יד מצרים, למצב של בוחרים, שזה החודש הראשון שהוא 'לכם', ומפני זה היה לו להתחיל את התורה דווקא במצוה זו, שלא זו בלבד שהפכו לבוחרים בכך שנצטוו עוד מצוה, אלא זו מצווה שכל מהותה מתאפשר היות וכלל ישראל הפכו ונהיו לבוחרים, ולכן אין יותר מתאים להתחיל את התורה במצווה זו שהיא תוכן ומטרת כל הבריאה - שיבוא האדם הבוחר לעולם ועל פי בחירתו בטוב תונהג כל הבריאה.

והנה בסידור הגר"א (שיח יצחק) מבאר את המילים 'ברוך עושה בראשית' על פי מה שכתוב בגמרא בר"ה (לב, א שם) שמתק' על דברי המשנה באבות 'בעשרה מאמרות נברא העולם', לפי שבתורה מוזכר רק תשעה פעמים 'ויאמר א-לקים' ומתוצאת הגמרא 'בראשית נמי מאמר הוא'.

ומבאר זאת הגאון זצ"ל שמאמר זה של 'בראשית' מתייחס אל בריאת הזמן עצמו, כלומר שאם אין מציאות של זמן לא שייך כל ראשית ואחרית, כי ראשית היינו תחילת הזמן והאחרית היא סופו, וכיון שכתוב בראשית ברא א-לקים ומבארת הגמרא בראשית נמי מאמר הכוונה במאמר זה הוא יצירת המושג 'זמן', והיינו 'עושה בראשית', שעצם ההתכונות של מושג 'בראשית' כולל עשייה בפני עצמה והיא בריאת הזמן. לאור דברי הגר"א מתבאר עוד יותר מדוע קידוש החודש היא המצווה

א.

"החודש הזה לכם ראש חודשים הוא ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (י"ב, ב').

כתב הספורנו וז"ל, 'מכאן ואילך יהיו החדשים שלכם לעשות בהם כרצונכם, אבל בימי השעבוד לא היו ימיכם שלכם אבל היו לעבודת אחרים ורצונם, לפיכך ראשון הוא לכם לחודשי השנה, כי בו התחיל מציאותכם הבחירי'. עכ"ל.

הספורנו מבאר כי רק מאותו החודש התחילה מציאותם של ישראל כבוחרים, והדבר תמוה, וכי לפני כן לא היו להם כל המצוות, והרי נצטוו כבר על המילה, והיו חייבים בשבע מצוות בני נח, ויעויין ברמב"ם ביסודי התורה שהוסיף עוד כמה דברים שהיו חייבים בהם עוד קודם שיצאו ממצרים, ומדוע אומר הספורנו שלפני יציאת מצרים לא היה להם בחירה.

ונראה דהכוונה בדברי הספורנו היא שאם כי ודאי שגם לפני כן היה להם מצוות לקיים והיו חייבים לבחור בטוב, אך זאת לא היה מציאותם לא היה להם מציאות של 'בוחרים'. דהיינו שכל עוד שהיו עבדים לפרעה היו משועבדים אליו ומחויבים לרצונו בלבד, למלאות את מסכת האבנים דבר יום ביומו, ולעשות ככל שיושת עליהם, והיינו שהזמנים שלהם לא היו להם, כי הזמן של עבד שייך לאדונו, וכנגד אמר ה' 'החודש הזה לכם ראש חודשים הוא' כלומר החודש הזה הוא החודש הראשון שממנו ואילך הזמן יהיה לכם לעשות בו את רצונם שלהם, הם הפכו לבעלים על זמנם, ומרגע שנעשו בעלים על זמנם ולא היו מחויבים לרצונו של מלך מצרים, אז הם הפכו למציאות של בוחרים.

ומבואר אם כן שחלק מהותי במציאות של בוחר הוא הבעלות על הזמן, ואכן מפסוק זה קבלו חז"ל את הכח לקדש חודשים, כמבואר ברמב"ן שלימד שקידוש החודש הוא דבר שנתון לבית דין, ומדרשו של פסוק זה הוא ממש כמשמעות הפסוק שכאן עם ישראל קיבל בעלות גמורה על המציאות של זמן, ולכן יכולים לקבוע אם ראש חודש יהיה היום או מחר ולפי זה משתנים כל סדרי הבריאה.

ב.

בתחילת ספר בראשית מביא רש"י את דבר המדרש 'אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החודש הזה לכם', שהיא מצווה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בראשית, משום 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים', שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גויים, אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו'.

וצריך ביאור מדוע לא צריכים את כל מעשי האבות והלוא קימ"ל שמעשי אבות סימן לבנים, וצריך לדעת את כל מעשה בראשית, ומה

הראשונה, כי במצוה זו מסר הקב"ה לבית דין את כל בריאת הזמן ומסר אותו לשליטתם, ויש כאן רובד נוסף בביאור דברי רש"י בתחילת בראשית, שהרי מצוות החודש עצמה היא גופא ההתגלות המוחשית ביותר לכך ש-כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים, כי במצוות קידוש החודש נתן הקב"ה לישראל את השליטה על עצם המציאות, השליטה במערכת של 'זמן', את כח מעשיו הגיד לעמו בכך שנתן את החודש הזה 'לכם'.

ג.

אך בעיקרם של דברים עדיין יש להתבונן ולהבין מדוע עניין הנהגת הבריאה כרוך בהכרח בהימצאותו של האדם הבוחר בעולם, ועד כדי כך שכאשר נהיו ישראל לבוחרים הם קבלו לידיהם את השליטה על עצם הבריאה.

בתחילת ספר נפש החיים פותח הגר"ח מוואלז'ין בדברים עמוקים מאוד בסדר בריאת האדם, ונביא בקיצור את היסוד העולה מדבריו.

בפרשת בראשית כתוב "ויברא א-לקים את האדם בצלמו בצלם א-לקים ברא אותו", שם 'א-לקים' הוא השם שבו נברא העולם "בראשית ברא א-לקים את השמים ואת הארץ" שם א-לקים עניינו שהוא תקיף בעל היכולות ובעל הכוחות כולם, ושהוא ברא את העולם ואת כל מה שיש בו, שם זה מורה שהוא גם המשגיח בפרטות על כל בריה ובריה ונותן לו חיים וקיום בכל רגע ורגע, כעניין המחודש בטובו בכל יום תמיד, זהו עניינו של שם 'א-לקים'.

ובנקודה זו אומר רבי חיים מוואלז'ין דבר נורא, שכאשר התורה אומרת שהאדם נברא ב'צלם א-לקים', זאת אומרת שהקב"ה נתן בתוך האדם את אותו כח א-לקי עצום לחולל בעצמו בריאת העולם, וזה כולל הן את ברייתו, והן את משך קיומו בכל רגע ורגע, גם את זה נתן הקב"ה בידי האדם בידי מי שנברא בצלם א-לקים.

וז"ל (שער א פרק ג) 'זהו ויברא א-לקים את האדם בצלמו בצלם א-לקים גו'. **שכמו שהוא ית"ש הוא האלקים בעל הכחות הנמצאים בכל העולמות כולם. ומסדרם ומנהיגם כל רגע כרצונו. כן השליט רצונו יתברך את האדם שהיא הוא הפותח והסוגר של כמה אלפי רבואות כחות ועולמות. עפ"י כל פרטי סדרי הנהגותיו בכל עניניו בכל עת ורגע ממש, כפי שרשו העליון של מעשיו ודבוריו ומחשבותיו. כאלו הוא ג"כ הבעל כח שלהם כביכול. עכ"ל.**

עד כמה שהאדם נברא בצלם אל-קים ניתן בו כח א-לקי ממש, מה הוא בורא עולמות אף האדם בורא עולמות, ומביא הנפה"ח מהנביא ישעיה "ואשימה דברי בפיק ובצל ידי כיסיתך לטעו שמים וליסוד ארץ", הקב"ה נתן באדם את דברו לטוע שמים וליסוד ארץ ולחולל מעין מעשה בראשית, זהו כוחו של האדם מראשית בריאתו.

ואמנם, עם זאת שנתנו לו לאדם כוחות אלו, אבל כדי להחזיק בהם ולהשתמש בהם צריך להיות ראוי לכך, שהרי בתחילת בריאתו היה האדם עפר מהאדמה, העפר הזה הוא גשמי לחלוטין, אלא שבתוך העפר הגשמי נפח הבורא נשמת חיים, ורק על ידי זה 'ויהי האדם לנפש חיה', החיים של האדם הם על ידי ה'נשמת חיים' שבו, ולולי זה האדם נשאר גשמי לחלוטין, ובגשם הזה אין לא צלם א-לקים וודאי שלא כוחות א-לקיים, דברים אלו הם החלקים של הנשמה, ורק לנשמה ניתן הכח הגדול "לטוע שמים וליסוד ארץ".

ובמצב הזה האדם נתון מרגע בריאתו, מצד אחד הוא כולל את הגוף

החומרי עפר מן האדמה, וכאשר הוא השולט באדם אין לו כל מעלה מיוחדת, והוא כשאר כל בעלי החיים "נמשל כבהמות נדמו", מעלת האדם באשר הוא אדם היא כאשר מי ששולט בו מי שמנהל אותו זהו 'צלם א-לקים' שבו, זהו האדם נזר הבריאה פאר היצירה, וככל שהנשמה גוברת מתגלה יותר דמות הצלם הא-לקי שבו, והוא זה שבידו נתנה הבריאה.

ד.

ארץ מצרים, היתה הגילוי הגדול של החומריות בעולם כולו 'זרמת סוסים זרמתם', המציאות שלהם היא מציאות בהמית מופקעת מקדושה ורוחניות, מציאות שכל כולה אומרת 'לא ידעתי את השם', ותחת המלכות הזו היו ישראל משועבדים, הם היו תחת שלטון החומר החזק ביותר בעולם, צורת אדם הנתון לשליטת החומר הוא ההיפך הגמור של 'צלם א-לקים'.

כשישראל היו תחת יד מצרים לא היה להם שום חיבור למציאות הפנימית של העולם, אבל ביציאת מצרים הכל התהפך, כי כשנגאלו ישראל הם יצאו משלטון החומר, ובשעה זו המצוה הראשונה שמצווה הקב"ה את משה "החודש הזה לכם, ראש חודשים הוא ראשון הוא לכם לחדשי השנה".

קידוש החודש הוא ביטוי לכך שכלל ישראל חזרו למעלתם האמתית מעלת צלם א-לקים, ראשית כל כפשוטו כמש"כ הספורנו, שמכאן ואילך הם הפכו לבוחרים והזמן הוא שלהם, אבל העומק הנפלא שבזה הוא כמו שהתבאר, שברגע שיצאו מתחת יד מצרים החומריות וחזרו למעלת האדם ול'צלם א-לקים' שבו, הם קבלו גם את השליטה על הבריאה כולה, כי העולם ניתן לשליטת האדם, אבל רק אם הוא באמת אדם הבוחר בטוב ונשלט בכח הנשמה הא-לקית שבו, אבל מי שנגרר אחר החומר לא זהו האדם נזר הבריאה כי "נמשל כבהמות נדמו".

ביציאת מצרים כלל ישראל חזר למעלתו, אבל התנאי לכך היה לצאת משלטון החומר, מצרים היתה מלכות שכולה חומר והגאולה משם היתה חזרה לעולם של רוחניות, אבל בזה לא נגמר החומר, בכל אדם עדיין יש את אותו "עפר מן האדמה", החלק הפחות יותר ובידינו נתונה הבחירה האם להעדיף את הצלם א-לקים שבנו ולהמשך אחר רצון ה' להתחבר אל הרוחניות שבבריאה, או חלילה להיסחף אחרי המשיכה לדברים הפשוטים דברים שהעולם מלא בהם על ימין ועל שמאל, אבל דברים שריקים מכל תוכן של רוחניות, עם ישראל אמנם קיבל את השליטה על הבריאה אבל זה מותנה כשאנו באמת מגלמים את החלק העליון שבנו.

וככל שנרבה לבחור בטוב נגביר את שלטון הנשמה שבנו ונתחבר למציאות האמתית של הבריאה ונקבל לידינו את הכח להיות רוחניים יותר ונזכה לתקן ראשית את עצמנו, נתרומם יותר נידבק יותר בקדושה, אבל מעבר לכך על ידי מעשים טובים ובבחירה בטוב אנו מקבלים יותר את הכח לברוא את העולם ולהשפיע עליו, וככל שאנו מחזקים את עצמנו כבוחרים גדלה ההשפעה הכללית על טוב העולם.

במצב היום שהעולם שבחוף מתדרדר יותר ויותר למעשי ארץ מצרים, אנו חלק ה' בעולם צריכים לעמוד מנגד, להתחזק כמה שאפשר להוציא את מצרים שבתוכנו, שזה אומר לא להמשך אחרי החומר אלא לחפש ללכת אחר הטוב, נגלה את ה'צלם א-לקים' שבנו ויהיה יותר קדושה לעולם, ומלאה הארץ דעה את ה'.